

rija, istraživanja i njihova integriranja. Autori iskazuju visoku sposobnost sažimanja i sintetiziranja različitih pogleda, ali i sposobnost kritičkoga mišljenja. Osim toga zbog svoga vrhunskoga i opsežnoga znanstvenoga aparata djelo kao takvo ne može u cjelini i detaljima biti dostupno širokom krugu čitatelja, no bitne zamisli i poruke mogu biti korisne i razumljive širem čitateljstvu.

Ova studija, prevedena s talijanskoga jezika, može se kategorizirati kao znanstveno djelo ili visokoškolski udžbenik te predstavlja značajan doprinos prije svega suvremenoj teološkoj, ali i humanističkoj i društvenoj misli uopće.

Šimo Šokčević

Ivica RAGUŽ

Katolicizam

– Teološki niz Panni, Knjiga 11.,
Đakovo, 2017., 190 str.

Ponekad se čini kako smo se jednostavno naviknuli biti katolicima i pripadnicima Katoličke Crkve, toliko da se, s vremena na vrijeme, zaboravimo zapitati: Zašto sam još uvijek katolik, zašto sam još uvijek u Katoličkoj Crkvi? Izgleda da nam rijetko pada na pamet dati razloge našega *biti katolici*. Možda smo se uljuljali u ozračju pobožnosti, običajnosti i kulturnih krajolika. Jednostavno to pretpostavljamo i vidimo kao normalan tijek života, bez da se pomalo trznemo ili sebe iznenadimo nekim pitanjem koje počinje sa *zašto* i *kako* kad je riječ o našoj vjeri i pripadnosti Crkvi.

Takva uljuljanost dovodi do relativizacije pripadanja (Katoličkoj Crkvi) i individualizaciji vjerovanja. Time katolicizam, dakle zbog samih katolika, gubi svoju snagu i privlačnost. Iz takve dijagnoze proizlazi da je jedini valjan lijek poziv na *conversio ad Ecclesiam catholicam*, što je i glavna nakana knjige, kako njezin autor Ivica Raguž ističe u prvoj rečenici *Predgovora*.

Kroz deset tema koje spadaju u bit katolicizma autorova je nakana da »katolici zavole još više Katoličku crkvu i da tijelom i duhom osjećaju s njom, da ljube 'cjelovitoga Krista', uvijek i Krista i Crkvu, Krista s Crkvom, Crkvu s Kristom i Krista s Crkvom kao jednu osobu, kao jedno tijelo« (189.).

Osobito važna tema našem autoru jest *Vjera u Isusa Krista* (11-18.), Spasitelja svih ljudi, koja je srž katoličke vjere. Vjera je zapravo obzor kroz koji Raguž promišlja sve teme u ovoj knjizi. Ta vjera ne temelji se na očiglednosti, nego je ona prije svega stav poslušnosti Bogu koji se objavljuje, a u punini to čini upravo u Isusu Kristu. Tako je vjera prije svega povjerenje u Isusa Krista. Ona uključuje u svoj sadržaj spremnost na žrtvu i trajno samonadilaženje u svim vjernikovim dimenzijama. Vjera je herojski čin zbog svoje ozbiljnosti i zahtjevnosti. Autor ne skriva da ovakvim svojim tekstovima ponovno želi učiniti vjeru teškom lišavajući je banalnosti i samorazumijevanja. Odlika vjere katolika jest običnost, jednostavnost, djetinji duh. Vjera mora biti ponizna jer, iako je ljudski čin, ona je ipak čin Božje

milosti koja prethodi vjeri. Osim što je povjerenje, vjera je i prihvaćanje sadržaja vjere koji su nam dani objavom, što upućuje na eklezijalnu dimenziju vjere. Katolik u svome *Credū* ispovijeda da vjeruje u Crkvu, čime je jasno postavljen još jedan sržni element katolicizma, jer je *Crkva – Kristovo Tijelo, Kristova zaručnica* (19-36.). Slika Crkve kao Tijela najljepše i najdublje izriče samu stvarnost Crkve koja nije poput ostalih zajednica, nego je nadnaravna zajednica te daje čovjeku novu narav i novo dostojanstvo. Opasnost u kojoj već dugo živimo i koju Raguž lijepo sintetizira jest u ljudskoj sebičnosti koja želi Krista bez Tijela, tj. bez Crkve, što vodi individualizaciji vjerovanja i nijekanju eklezijalne dimenzije vjere. Krist i Crkva neodvojivo su povezani: onaj tko ljubi Krista ne može ne ljubiti Crkvu, što se izražava poznatim katoličkim principom *et – et*. Ono što je Krist združio to se ne razdvaja! To vrijedi i za kršćanski brak koji je vitalan za egzistenciju Crkve: kriza Crkve jest kriza braka i obratno.

Jedinstveno mjesto u vjeri katolika zauzima *Marija, majka Gospodinova* (37-53.), što je dovoljan razlog da Marija bude temom redaka Raguževe knjige o katolicizmu. Tko nema Mariju za majku, nema više ni Crkvu za majku, zbog toga je Đavlu stalo da navede na zaborav Marije u životu i duhovnosti katolika, kao i zbog toga što je Marija put k Isusu. Zbog Marijine uloge u povijesti spasenja i njezina vjerničkoga uzora naš autor vidi kršćanstvo ženskom, još

preciznije, marijanskom religijom. Gledajući Marijin lik, jasno odsijeva kako kršćanska vjera svoje početke nema u apstraktnim kategorijama, nego u životu, u ženi, u Mariji, u njezinu začecu, trudnoći i rađanju. U Mariji imamo zagovornicu koja nam nije neka tuđinka, nego naša majka. Marijin primjer poziv je nama na suradnju s Božjom milošću. U Mariji se ocrtava što je bit katolicizma: poslušnost i poniznost.

Euharistija (55-70.) je jedan od triju velikih misterija katoličke vjere, u njoj je Bog nazočan na stvaran način, zato ne postoji veće zajedništvo s Bogom od euharistijskoga zajedništva. Euharistija je srce Crkve. U njoj se sažima cijeli Kristov život te se u njoj susrećemo s Drugim, čime je euharistija ne samo lijek besmrtnosti nego i lijek protiv sebičnosti, oholosti i taštine. Ona nas uvodi u čudesno zajedništvo koje pomiruje razlike. U euharistiji je Bog pokazao svoju brigu i ljubav, a odlika je ljubavi da ne traži ništa veliko i spektakularno, nego se izriče u običnim, malenim i neznatnim stvarima. U euharistiji nam se pokazuje srž ljubavi: oborenost, poništenje i predanost. Sva euharistija odiše upravo tom logikom ljubavi, kako podcrtava naš autor.

U Katoličkoj Crkvi iznimno važnu stvarnost čine njezini *Svetci i svetost* (71-88.), stoga naš autor posvećuje nekoliko redaka i toj temi. Kršćanska svetost podrazumijeva uzlaznu putanju – prema Bogu, prema onomu što nas nadilazi te život u sebeponištenju. Drugi vid kršćanske svetosti jest silazna

putanja, tj. usmjerenost prema zemaljskom koja uključuje sebeponištenje, kenozu prema svijetu i za svijet kako je pokazao sam Isus. U tom smislu postaje razvidno kako nema svetosti bez križa. Katolička svetost podrazumijeva u sebi dimenziju svetoga nasilja prema sebi, protiv logike sebeočuvanja kako se vidi u primjeru sv. Male Terezije od Djeteta Isusa koja je sebe shvaćala kao puku igračkicu u Isusovim rukama. Treba imati na umu da nas vreba i lažna svetost. U takvoj svetosti vjernik uživa u sebestavljajući, sve se vrti oko njega, nema skrovnosti, nego se sve čini javno, neobično i u prvim redovima. Sveci su važni za katolike ne samo kao uzori nego i kao zagovornici u svakojakim potrebama. Sveci su poticaj i ohrabrenje vjernicima da rade na svome spasenju.

Grieh (89-105.) se može priznati, razumjeti i prihvatiti jedino u obzoru vjere u Isusa Krista. Grieh podrazumijeva želju za neovisnošću, neposlušnost, odbacivanje i prijezir prema Bogu i bližnjemu te potrebu za podređivanjem drugoga sebi. Zbog grijeha razum propada u neznanje i postaje slijep, ne zna više što je dobro, a što zlo, istina ga iritira. Time grijeh remeti i razara ljudske odnose jer ljudi više ne gledaju u istom smjeru – u smjeru istine. Grieh je, kako originalno primjećuje naš autor, nijekanje i nekazivanje riječi *hvala* jer tom riječju zapravo izričemo ovisnost, poslušnost i ljubav. Protiv grijeha treba voditi duhovni boj, boriti se polazeći od lakih i manjih grijeha koji, ako ih ne nadvladamo, kad-tad vode prema raz-

ranju našega odnosa s Bogom. Promišljanja o grijehu podrazumijevaju i govor o milosrdnom Bogu kojega grješnik susreće osobito u sakramentu pomirenja. Raguž ukazuje na još jednu bitnu dimenziju grijeha pokazujući da misterij grijeha može biti način i sredstvo za primanje velike milosti: *felix culpa*. *Mysterium iniquitatis* u vjeri dovodi do *mysterium gratiae*, tako da je bolji grijeh koji dovodi do sretne milosti, kako piše naš autor, nego pravednost koja odvodi od milosti. S time je povezan i *mysterium Ecclesiae* tako što katolik u Crkvi uči ljubiti, a ljubav nije bijeg od tame i prljavštine Crkve, nego i podnošenje tame same Crkve.

Od početka stvaranja Bog vidi čovjeka kao *muško* i *žensko* (107-125.) i tako ga stvara. Ljubav, kako je shvaća Katolička Crkva, oduvijek je podrazumijevala konkretno razlikovanje muškarca i žene. Čini se da Katolička Crkva ostaje posljednjom utvrdom toga jasnoga razlikovanja, čime se suprotstavlja svakom neprirodnom odnosu među spolovima. Odnos između muškarca i žene nije takav da svatko živi za sebe, nego da svatko izađe iz sebe i da postane jedno s drugim. To postajanje jedno s drugim koje je izričaj uzajamne ljubavi poznaje i svoj kenotički moment jednako kod muškarca kao i kod žene. Muškarac i žena moraju se paziti da ne padnu u demoniju muškosti i ženskosti, odnosno da ne izokreću svojstva koja im je dao Bog. Katolička Crkva moći će biti istinska čuvarica bračnoga saveza, vjernosti i obitelji samo ako u njoj postoji brak

i obitelj i ako muškarac i žena svojim bračnim savezom, svojom kenozom i vjernošću ostvaruju bit Crkve, a to je njezin brak s Isusom Kristom.

U sadržaju naslova *Crkva i svijet* (127-147.) donosi se dvoznačno vrjednovanje svijeta. Svijet je predložen pozitivno jer Bog stvara svijet i čini ga svojim djelom kako bi ga svijet proslavljao i blagoslivljao. Temeljna razlika između Boga i svijeta jest ta da je svijet stvoren ni iz čega, ne dolazi iz Boga, nego ga Bog stvara ni iz čega, iz nepostojanja u postojanje, a Bog je punina postojanja. Svijet je u samome sebi oprečnost, ali Bog želi da ljubav pokreće svijet, da se ljubavlju spaja oprečno i nespojivo. Drugo značenje svijeta jest negativno jer je riječ o svijetu koji je ranjen grijehom, pa je stoga neprijatelj Crkve i vjernika. Zbog toga Isus i govori o svijetu koji ga mrzi i koji će mrziti i progoniti njegove učenike. Đavao je knez ovoga svijeta te nastoji kršćanstvo pretvoriti u religiju ovoga svijeta. Zbog toga poziv svetoga Pavla da se ne suobličujemo svijetu. Katolicizam nije kršćanstvo suvremenosti s ovim svijetom, ono je suvremeno s Kristom. No sve to ne znači poziv na bijeg od svijeta jer je i sam Bog ušao u svijet. I ovdje se očituje katolički princip *et – et*. Drukčije se i ne može biti katolikom nego u svijetu. Autor na temelju svetopisamskih čitanja upozorava kako zao svijet ne postoji samo izvan Crkve nego i u njoj samoj te je to najgorča opasnost za Crkvu, kako je pisao još sv. Bernard iz Clairvauxa. Poseban naglasak stavljen je na odnos Crkve

i države u Hrvatskoj. Autor kritički progovara o političkoj djelatnosti Crkve koja nije motivirana evanđeljem, nego političkim i društvenim utjecajem Crkve. Paradigma odnosa Crkve i svijeta, prema Ragužu, nije caru carevo, Bogu Božje, nego Isus pred Pilatom. U tom kontekstu stavlja nam se za uzor blaženog Alojzija Stepinca koji je ostankom i poštivanjem zakona tadašnje države pružao najveći mogući otpor, upravo po uzoru na Isusa pred Pilatom.

Crkva je Kristova Crkva ako zaista može izreći anatemu svemu onomu što se protivi vjeri u Isusa Krista. U tom smislu hereze su oduvijek prijetile Crkvi i pokušavale se probiti u nju. U sadržaju naslova *Adversus haereses* (149-167.) autor nam u prvome dijelu donosi neke zajedničke osobine hereza. Među tim osobinama ističe se osobina traganja za istinom, čime se heretici pokazuju kao ljudi otvorena duha, kao da obični vjernici i hijerarhija ne tragaju za istinom. Drugo svojstvo heretika jest njihova intelektualna moć kojom žele sve istine vjere svesti na razumska tumačenja i objašnjenja te potreba za neiscrpivim raspravama, polemikama i diskusijama. Svojstvo heretika vidi se i u njihovu tumačenju Božje riječi. U konačnici heretike smeta što sadržaj otajstva vjere nije u skladu s očekivanjima njihova razuma, te se za njih može reći da traže slavu, a ne spasenje. Raguž posebno apostrofira dvije vrste hereza koje nisu hereze u teološkom smislu, ali iz njih proizlaze. Riječ je o komunizmu i nacionalizmu kojima je zajedničko nijeka-

nje istočnoga i svakoga grijeha, a onda i nijekanje milosti i otkupljenja.

Eshatologija (169-187.) je tema kojom naš autor završava svoja promišljanja o katolicizmu. Nakana mu je tim redcima osvjetliti važnost eshatološke dimenzije katolicizma te eshatologiju ponovno vratiti u teologiju, duhovnost i pastoral. Eshatologija je iščezla iz svijesti katolicizma zbog nametnutoga razumijevanja smrti koja je u društvu postala tabu-tema. Prestankom govora o smrti te kidanjem veze između smrti i grijeha i posljedica istočnoga grijeha pakao i čistište više se ne uzimaju u obzir kao ozbiljne stvarnosti. Koliko je važna eshatološka dimenzija katolicizma pokazuje i to da se, kako drži naš autor, bez nje katolicizam pretvara u uslužnu djelatnost za ostvarenje potreba ovoga svijeta, a ne kao mjesto borbe i traganja za vlastitim spasenjem. Jedan od pokazatelja krize eshatologije u katolicizmu jest zaborav angelologije i kontemplacije, kao i zaborav stvarnosti postojanja đavla, što mnogi smatraju reliktom kršćanske vjere. Jednako tako kriza katolicizma očituje se i u krizi askeze koja uključuje odricanje i stegu, bez čega se ne može nasljedovati Krista. Askeza se tiče svećeničkoga i redovničkoga života, ali i obiteljskoga.

Promišljanja o katolicizmu, koja su izvorno objavljena u *Vjesniku Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*, zasigurno će biti nadahnuće katolicima kako unatoč osobnim manjkavostima i manjkavostima Crkve ostati u Crkvi i s Crkvom. Knjiga odiše biblij-

skim duhom, o čemu svjedoče mnogi svetopisamski citati nad kojim autor promišlja i koja primjenjuje u praksu.

Samo će površnom čitatelju izgledati da je autor htio destruktivno pisati o katolicima, kako su katolici postali nevjernici te kako se čini da im više nije važno ništa po pitanju vjere. No smatramo da tamo gdje i ima takvih dijelova oni su zapravo *pars destruens* kako bi se ukazalo na *pars construens*, odnosno kako bi se dospjelo do sigurne spoznaje određenoga fenomena, ukazalo na njega i posljedično se pozvalo na konstruktivno življenje sadržaja katolicizma, bavljenje vjerom, duhovnošću i pastoralom, te kako bi se ukazalo na ljepotu i snagu katolicizma. Pisac ove knjige pojavljuje se kao suvremeni apologeta i to u dvama smislovima. Prvo, on brani katolicizam, ponajprije od duha ovoga vremena i to na parezijski način. Drugo, on sam daje razloge nade koja je u njemu (usp. 1 Pt 3, 15) obrazlažući tako zbog čega katolicizam još uvijek smatra posljednjom utvrdom u mnogim pitanjima koja dotiču čovjeka te pokazujući relevantnost katoličke vjere, nauka i morala, unatoč svemu.

Hrvoje Kalem

Ivica RAGUŽ

Stepinac. Razgovori s prijateljem

– Teološki niz Panni, knjiga 12.,
Đakovo, 2018., 165 str.

Blaženi Alojzije Stepinac ni danas nije lišen dvoznačnih pristupa njegovoj oso-